

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії

Виконала студентка групи СО-4
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Литвиненко Аліна Вадимівна
Керівник: Жадленко І. О.
Рецензент: Шевченко Ю. М.
Нормоконтроль _____ Ю. В. Ключкова

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 56 с., 8 табл., 1 рисунок, 40 джерел, 3 додатка.

Об'єкт дослідження: зв'язне діалогічне мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета роботи: проаналізувати теоретичні аспекти, визначити рівні розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії та зробити висновки.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної літератури; емпіричні: констатувальний експеримент з метою дослідження рівнів сформованості зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії; статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Рівень оволодіння зв'язним мовленням дітьми старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії залежить від рівня розвитку всіх компонентів мовлення, в ньому проявляються всі досягнення дітей в опануванні рідним мовленням. Стерта форма дизартрії проявляється складною структурою порушення, що призводить до затримки або спотворення розвитку зв'язного діалогічного мовлення та формування мовленнєвої системи в цілому. Це, в свою чергу, відбивається на формуванні та розвитку всієї мовленнєвої особистості дитини, ускладнюючи її мовленнєву комунікацію та соціальну адаптацію в суспільстві.

Отже, необхідною є діагностика рівнів розвитку зв'язного діалогічного мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії.

СТЕРТА ФОРМА ДИЗАРТРІЇ, ЗВ'ЯЗНЕ ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ, ДІАЛОГІЧНІ УМІННЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», одним із завдань дошкільної освіти є забезпечення соціальної адаптації та готовність до подальшого навчання [34]. На сьогодні неухильно зростає кількість дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, які зумовлюють труднощі в оволодінні програмою навчання та виховання в умовах закладу дошкільної освіти та їх своєчасною мовленнєвою підготовкою до шкільного навчання. Розвиток зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого віку зі стертою формою дизартрії впливає на характер взаємин з оточуючими, на формування самосвідомості і самооцінки. Значущість вказаної проблеми зумовлена зв'язком рівня розвитку зв'язного мовлення з успішністю навчання, психологічним станом, а також соціальною адаптацією дітей в суспільстві [12].

Базовий компонент дошкільної освіти визначає державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дітей старшого дошкільного віку, а також загальний кінцевий показник засвоєних дитиною компетенцій. Ці складові є основою для готовності дитини до навчання у школі. Одним із важливих показників рівня розвиненості дитини старшого дошкільного віку є стан її мовлення. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти України у дошкільному віці діти мають засвоїти культуру мовлення та спілкування. Діти повинні володіти навичками розгорнутого, послідовного, логічного, зв'язного мовлення. Підсумковим визначенням результату освітньої роботи є сформованість усіх видів комунікативної компетентності, зокрема – діалогічної. Діалогічна компетенція передбачає ініціативність та залученість в різних ситуаціях спілкування. Це свідчить про успішність комунікативної діяльності та готовність до успішного навчання у школі [6].

Особливого значення на сучасному етапі розвитку корекційної освіти набуває процес діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку

зі стертою формою дизартрії. Визначення стану зв'язного діалогічного мовлення старших дошкільників зі стертою формою дизартрії у подальшому сприятиме складенню адекватної методики корекції, що допоможе дітям в адаптації до соціального середовища та готовності до школи [30].

Аналіз спеціальної літератури вказує, що особливостям навчання і виховання дітей з мовленнєвими порушеннями присвячено праці С. Коноплястої, Р. Лалаєвої, О. Мастюкової, О. Ревуцької, С. Серебрякової, Л. Спірової, В. Тищенко, Т. Філічевої, Л. Федорович, М. Шеремет та ін. [25, 32, 28, 35, 38, 39]. Дослідженням етіології, патогенезу, проявів, структури порушень мовленнєвої діяльності, системи корекційної роботи при стертій формі дизартрії займалися такі вчені: О. Архипова, Л. Лопатіна, О. Мастюкова, Л. Мелехова, І. Панченко, О. Правдіна, Н. Серебрякова, Є. Соботович, О. Токарева та ін. Вивченням особливостей та методичною розробкою навчання та розвитку зв'язного мовлення дітей з порушеннями мовлення займалися такі вчені, як Н. Гавриш, І. Кондратенко, Г. Лопатіна, В. Любашина, О. Ревуцька, Т. Філічева та інші [12, 22, 30, 31, 35, 38].

Отже, дослідження зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії сьогодні в Україні залишається однією із найбільш складних та недостатньо вирішених логопедичних проблем, що зумовлює актуальність та вибір цієї теми.

Об'єкт дослідження: зв'язне діалогічне мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Предмет дослідження: особливості розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні аспекти, визначити рівні розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії та зробити висновки.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми дослідження у загальній та спеціальній літературі.

2. Провести експериментальне дослідження рівнів розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

3. Здійснити кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Методи дослідження:

– теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної літератури;

– емпіричні: констатувальний експеримент з метою дослідження рівнів сформованості зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії;

– статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Методологічне підґрунтя дослідження:

– теорія становлення та розвитку людини в культурно-історичному аспекті вивчення вищих психічних функцій (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонт'єв, О. Лурія та ін.);

– психолого-педагогічні дослідження виховання та навчання дітей з порушеннями фізичного та психічного розвитку в контексті корекційної направленості (Л. Виготський, М. Земцова, О. Литвак, І. Моргуліс, В. Синьов, Л. Фомічова та ін.);

– дослідження щодо анатомо-фізіологічного підґрунтя мовленнєвої діяльності (Д. Гамов, Б. Гріншпун, М. Піскунов та ін.);

– вчення про становлення мовлення дитини в процесі розвитку в психолінгвістичному та нейропсихологічному аспектах (Т. Ахутіна, В. Бельтюков, Р. Левіна, О. Лурія, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.);

– методологічні засади комплексної діагностики порушень розвитку мовлення у дітей (Л. Волкова, К. Карлепп, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, О. Орфінська, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Н. Трауготт та ін.);

– нормативно-правові документи: Базовий компонент дошкільної освіти, Закони України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту».

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садку) комбінованого типу № 217 Запорізької міської ради Запорізької області.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1. I Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір».

Структура та обсяг бакалаврської роботи: Бакалаврська робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінки, з них основного тексту 39 сторінок.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аспект вивчення зв'язного діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії та результати констатувального експерименту дослідження рівнів розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії, дозволили зробити висновки відповідно до поставлених завдань дослідження:

1. Розглянувши та проаналізувавши теоретичний аспект вивчення зв'язного діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії, було здійснено характеристику стертої форми дизартрії як мовленнєвого порушення. З'ясовано, що на сучасному етапі досліджень з логопедії під поняттям «стерта форма дизартрії» визначають легкий ступінь псевдобульбарної дизартрії. Вона характеризується нечітко вираженою неврологічною симптоматикою, наявністю парезів окремих м'язових груп, в поєднанні з нечіткою звуковимовою, назалізацією, просодичними порушеннями, коротким і поверхневим диханням (М. Шеремет). Також подано детальну характеристику стертої форми дизартрії. Визначено, що у дітей зі стертою формою дизартрії спостерігається стійкий симптомокомплекс, який характеризується специфічною системною затримкою формування вербальних і невербальних процесів. Порушення артикуляції у дітей зі стертою формою дизартрії обумовлені залишковими порушеннями іннервації м'язів артикуляційної мускулатури, які можливо виявити лише під час поглибленого спеціального дослідження рухів органів артикуляції. У всіх дітей зі стертою формою дизартрії відмічаються різноманітні стійкі просодичні порушення мовлення. Наявні порушення фонетичної сторони мовлення, внаслідок яких виникають фонематичні порушення можуть негативно вплинути на розвиток лексико-граматичної сторони мовлення, що в комплексі позначиться на розвитку зв'язного

мовлення. З'ясовано, що наявні у спеціальній літературі дослідження проблеми порушення мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією недостатньо розкривають особливості діалогічного зв'язного мовлення. Це свідчить про актуальність та необхідність нашого дослідження.

2. Визначено психолого-педагогічні особливості дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. В ході теоретичного аналізу було виявлено, що у дітей зі стертою формою мають місце такі психолого-педагогічні порушення, як: нестійкість уваги і пам'яті, низький рівень розуміння словесних інструкцій, недостатність регулюючої функції мовлення, низький рівень контролю за власною діяльністю, порушення пізнавальної діяльності, низька розумова працездатність. У дітей зі стертою формою дизартрії порушена цілеспрямована діяльність, існує відставання в розвитку рухової сфери. Для цих дітей характерні низький рівень розвитку основних властивостей уваги, низький рівень пізнавальної активності, знижені вербальна пам'ять і продуктивність запам'ятовування. Мають порушення емоційно-вольової сфери. З'ясовано, що у цих дітей наявні відставання у розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, слухомовленнєвої, зорової та рухової пам'яті. Аналіз спеціальної та психолого-педагогічної літератури дав підставу зробити висновок щодо необхідності реалізації комплексного підходу до вивчення особливостей дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

3. Розкрито зміст констатувального експерименту дослідження рівнів розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (яслах- садку) комбінованого типу № 217 Запорізької міської ради Запорізької області. До складу експериментальної групи увійшли 7 дітей зі стертою формою дизартрії. Вік дітей на момент обстеження – 6 років. Відповідно до поставлених завдань констатувального експерименту, визначено критерії, показники та рівні сформованості діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії; виявлено вміння

дошкільників самостійно встановлювати контакти з однолітками, будувати діалоги, дотримуватися правил ведення діалогу; визначено здатність дітей вживати в повсякденному житті, діалогах з однолітками усталені мовні вирази, прислів'я, приказки тощо; перевірено вміння дітей вести репродуктивний діалог за мотивами знайомої казки з використанням елементів моделювання, різних видів театру; виявлено вміння старших дошкільників розігрувати діалоги за змістом художніх творів, вживати мовленнєві еталони, різні типи мовленнєвих висловлювань. Діагностичним інструментарієм констатувального експерименту була методика «Сформованість діалогічних умінь старших дошкільників», розроблена В. В. Любашиною. Діагностика рівнів діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії включала наступні критерії: комунікативний (на рівні встановлення контакту); мовленнєвий (на рівні засвоєння та вживання мовленнєвих еталонів); структурний (на рівні ведення діалогу).

4. Визначено загальні показники рівнів сформованості діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії на основі суми оцінок за виконання завдань за трьома критеріями (комунікативному, мовленнєвому та структурному). Результати констатувального експерименту демонструють, що у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії недостатньо сформовані рівні діалогічних умінь. Кількісний та якісний аналіз результатів констатувального експерименту дослідження рівнів розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії свідчить про те, що у двох дітей експериментальної групи було зафіксовано достатній рівень сформованості діалогічних умінь, що характеризується цілком самостійними, зв'язними, логічними та змістовними діалогічними висловлюваннями, проте маловиразним мовленням, не доречним використанням усталених виразів; у трьох дітей було зафіксовано – середній достатній рівень сформованості діалогічних умінь, що характеризується здатністю до підтримання розмови, водночас недотриманням правил ведення діалогу, відхиленням від його теми,

невизначним мовленням, одноманітністю тематики діалогів; у двох дітей було зафіксовано – задовільний достатній рівень сформованості діалогічних умінь, що характеризується здатністю до ставлення простих питань та відповідей на запитання співрозмовника, обізнаністю з правилами діалогу, але частих відхиленням від них, недостатньо логічним, зв'язним та самостійним мовленням; у однієї дитини було зафіксовано – низький достатній рівень сформованості діалогічних умінь, що характеризується умінням вступати в діалогічне спілкування, але з низьким підтримуванням його, нездатністю до логічних, зв'язних та самостійних висловлювань, недотриманням теми та правил діалогу.